

NATALIA ZABADAŁA

SYTUACJA EPIDEMIOLOGICZNO-SANITARNA W GDAŃSKU 1945 R. DONIESIENIE WSTĘPNE

SANITARY EPIDEMIOLOGICAL SITUATION IN GDANSK 1945. PREFACE

Zakład Historii i Filozofii Nauk Medycznych Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego
kierownik: dr hab. Adam Szarszewski

W artykule przedstawiono sytuację epidemiologiczno-sanitarną w Gdańsku w 1945 roku. Ukazano wysiłki zmierzające do opanowania szerzących się chorób zakaźnych, jak również podjęto próbę oszacowania zagrożenia epidemiologicznego w dniach od 31 marca do 31 grudnia 1945 r.

Koniec marca i początek kwietnia 1945 roku rozpoczął nowy rozdział w historii Gdańska – miasto znalazło się ponownie w granicach państwa polskiego. Fakt ten spowodował migrację Polaków-repatriantów na ten teren, który stopniowo zaczęła opuszczać ludność niemiecka. Działania wojenne przyniosły niewyobrażalne zniszczenia w mieście, co miało też ogromne znaczenie dla warunków egzystencji jego mieszkańców.

Zabytkowe centrum Gdańska uległo zniszczeniu w ok. 90%¹. Zachowane dane mówią o zburzeniu ponad 8,5 tys. budynków, co stanowiło ok. 62% nieruchomości sprzed II wojny światowej². Zniszczone zostały nie tylko budynki użyteczności publicznej czy mieszkalnej, ale też porty, kanały, baseny, redy, nabrzeża, falochrony, drogi komunikacyjne, transport miejski i kolejowy³. Mimo to ocalało wiele cennych i ważnych strategicznie obiektów, m.in. Urząd Wojewódzki, Dworzec Główny Kolei, Katedra w Oliwie czy też gmachy sądów oraz więzień⁴.

Istotną kwestią, która miała ogromny wpływ na sytuację epidemiologiczną w mieście, była sprawa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Dane mówią o zniszczeniu wielu kilometrów rurociągów doprowadzających wodę (z 350 km pozostało ok. 213 km w mniejszym lub większym stopniu uszkodzonych). W lipcu 1945 istniały 3 czynne, z 6 ujęć wodnych dla Gdańska (1 w Pręgowie i 2 studnie w samym mieście przy ul. Kamienna Grodza i ul. Puckiej)⁵.

¹ M. Stryczyński, *Gdańsk w latach 1945-1948. Odbudowa organizmu miejskiego*, Warszawa 1981, s. 10.

² L. Wiszniewski, *Ziemia gdańska 1945-1960*, Gdańsk 1961, s. 5.

³ L. Wiszniewski, *Ziemia...*, s. 7.

⁴ M. Stryczyński, *Gdańsk...*, s. 11.

⁵ M. Stryczyński, *Gdańsk...*, s.21-22.

Podobnie dramatyczna sytuacja dotyczyła systemu sieci kanalizacyjnej: zniszczone zostały stacje pomp, przepompownie, zbiorniki, zdemastowano rurociągi i studzienki. Nie zachowały się ponemieckie plany sieci wodociągowo-kanalizacyjnej, co stwarzało problemy z naprawami⁶. Niebezpieczne stały się zatory w kanałach, które powodowały częste wylewy nieczystości do Motławy. Należy też wspomnieć o zniszczonych gazowniach i elektrowniach.

Sytuację sieci wodociągowo-kanalizacyjnej starał się opanować i poprawić Zakład Oczyszczania Miasta, który nie posiadał w tym czasie odpowiedniego sprzętu. Wyposażeniem, które ocalało (5 samochodów specjalnych, 14 samochodów do wywozu śmieci i 6 koni), starano się oczyścić miasto w pierwszych tygodniach wiosny 1945 roku⁷.

Równie tragicznie przedstawiała się sprawa szpitali w mieście. Większość z nich była zdemastowana, brakowało personelu medycznego, leków, transportu sanitarnego, a także środków finansowych. Wszystkie te czynniki miały ogromny wpływ na zagrożenie epidemiologiczne w całym mieście w 1945 r.

Celem zapanowania nad sytuacją w Gdańsku należało stworzyć od podstaw sprawny aparat administracyjny. W dniu 30 marca 1945 r. Rada Ministrów swoim dekretem powołała województwo gdańskie. Przez cały kwiecień tego roku organizowała się władza w mieście, w dniu 1 maja ukonstytuował się Zarząd Miejski w Gdańsku z 22 wydziałami. Istotnym jego elementem stał się Wydział Zdrowia, który swoją działalność rozpoczął już 10 kwietnia⁸. W jednym z dokumentów Wydział Zdrowia Zarządu Miejskiego w Gdańsku określił najistotniejsze zadania na okres od 25 kwietnia do 5 maja 1945 roku, to jest: jak najdokładniejsze oczyszczenie miasta ze zwłok ludzkich i zwierzęcych; zebranie wszelkich gnijących odpadów; objęcie kontrolą szpitali, które były w stanie funkcjonować i podjęcie próby uruchomienia tych z nich, które uległy dewastacji. Celem zlikwidowania szerzących się epidemii, przejęto istniejące apteki i wszelkie leki oraz zajęto się formowaniem ośrodków opieki społecznej⁹.

Do prac związanych z uporządkowaniem miasta zmobilizowano milicję obywatelską, ok. 2 tys. cywili i wszelkie dostępne środki transportu. Według sprawozdań w ciągu pierwszego tygodnia prac udało się pogrzebać 2387 ciał ludzkich i 245 martwych zwierząt, zakopano lub spalono znaczną część śmieci.

Przez pierwsze tygodnie działały jedynie 2 szpitale: Szpital Miejski (dawny szpital kliniczny Medizinische Akademie in Danzig) we Wrzeszczu oraz szpital P.C.K. (dawny szpital sióstr Boromeuszek przy ul. Śląskiej (obecnie ul. Łąkowa). Pieczę nad nimi sprawował Wydział Zdrowia Zarządu Miejskiego. Kolejnych 6 szpitali, które funkcjonowały przed 1945 rokiem, było zbyt zdemastowanych i zniszczonych aby mogły od razu w pełni spełniać swoje zadania¹⁰.

W mieście nie istniał ani jeden czynny ośrodek zdrowia czy też inna instytucja medyczna, która byłaby odpowiednio przygotowana do udzielania pomocy w czasie narastających epidemii, zwłaszcza epidemii duru brzuszego i czerwonki. Do początku lipca 1945 r. Wydział

⁶ St. Strąbski, *Gdańsk po wyzwoleniu. Rok pracy i osiągnięć*, Gdańsk 1946, s. 33.

⁷ St. Strąbski, *Gdańsk...*, s. 33-34; Zakład Oczyszczania Miasta w Gdańsku w wyniku działań wojennych stracił nie tylko sprzęt, ale też wiele swoich budynków na terenie miasta.

⁸ M. Stryczyński, *Gdańsk...*, s.47-58.

⁹ Wydział Zdrowia Zarządu Miejskiego w Gdańsku w dzielnicy Orunia powołał do życia Zakład dla Ociemniałych i Starców oraz Dom Sierot i Kalek na bazie zakładów funkcjonujących przed marcem 1945 r. Oba te ośrodki 1 lipca br. przejął utworzony w Zarządzie Miejskim – Wydział Opieki Społecznej (Archiwum Państwowe w Gdańsku – dalej APG, *Urząd Wojewódzki w Gdańsku 1945-1950*, 1164/ 557 s.3-15.

¹⁰ APG, 1164/557, s. 3-15.

Tabela I. Stan szpitalnictwa na dzień 6 lipca 1945 r.

Table I. State hospital at July 6, 1945

Lp.	Nazwa szpitala / Name of hospital	Ilość łóżek wg stanu w m-cu lipcu 1945 r. Number of beds in a month as of July 1945
1.	Miejski Szpital Ogólny we Wrzeszczu (obecnie UCK GUMed)	1298
2.	Miejski Szpital w Gdańsku przy ul. Sandgrube 40 (obecnie ul. Rogaczewskiego, nie istnieje)	48
3.	Szpital Miejski Dziecięcy Chirurgiczno-Ortopedyczny (przy obecnej ul. Kartuskiej, nie istnieje)	100
4.	Polski Szpital Ewangelicki (obecnie Pomorskie Centrum Traumatologii przy ul. Nowe Ogrody)	200 – planowo, po wykonaniu wszystkich prac remontowych
5.	Szpital Portowy w Nowym Porcie (obecnie nie istnieje)	140
6.	Szpital Epidemiczny we Wrzeszczu przy ul. Hochstriess (obecnie ul. Słowackiego) nie istnieje	79
7.	Szpital Miejski w Oliwie (obecnie nie istnieje)	100
8.	Szpital P.C.K. (późniejszy Szpital przy ul. Łąkowej)	150
9.	Klinika Ginekologiczno-Położnicza we Wrzeszczu (obecnie Szpital Kliniczna przy ul. Klinicznej)	87 – po remoncie całkowitym przewidywano 200 łóżek

Wg sprawozdania Wydziału Zdrowia Zarządu Miejskiego w Gdańsku (APG, Urząd... 1164/557, s. 4)

Number of hospitals on 6 July 1945 according to a report to the Department of Health, the Municipal Board in Gdansk (APG, Office..., 1164/557, p. 4)

Zdrowia uruchomił kolejnych 9 szpitali (tab. I) oraz zorganizował 6 ośrodków zdrowia opieki ambulatoryjnej. Zaczęło funkcjonować kilka aptek.

Od początku kwietnia 1945 roku, pojawił się problem zagrożenia epidemiologicznego przede wszystkim zakażeń dudem brzuszny, plamistym i czerwonką. Wydział Zdrowia utworzył w całym mieście punkty sanitarno-epidemiologiczne, które objęły swoją opieką ściśle wyznaczony obszar (tab. II)¹¹. Zadaniem każdego z nich było wyszukiwanie chorych z objawami chorób zakaźnych i ewentualna hospitalizacja, dezynfekcja mieszkań, pomieszczeń instytucji czy lokali użytkowych, jak też grzebanie nowo odnalezionych zwłok ludzkich i martwych zwierząt (tab. III). Od końca kwietnia do końca maja działało 7 takich punktów. W składzie każdego z nich znajdował się lekarz (Polak lub Niemiec), kontroler sanitarny, pielęgniarki (Niemki) oraz zespoły robotnicze do cięższych fizycznych prac¹².

¹¹ APG, *Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski 1945-1950*, 1165/761, s. 55.

¹² APG, 1164/761, s. 54.

Tabela II. Liczba zachorowań i zgonów na choroby zakaźne na terenie Gdańska w poszczególnych tygodniach od 20 maja do 11 sierpnia 1945 r.

Table II. The number of illnesses and deaths from infectious diseases in Gdansk each week from 20 May to 11 August 1945

Data	Dur brzuszny Typhoid		Dur plamisty Typhus		Czerwonka Dysentery	
	ch.	zg.	ch.	zg.	ch.	zg.
20.05. – 26.05.	39	–	1	–	60	–
27.05. – 2.06.	3	–	2	–	1	–
3.06 – 9.06.	89	3	4	–	99	1
10.06. – 16.06.	148	2	17	–	69	16
17.06. – 23.06.	151	9	18	2	50	15
24.06. – 30.06.	199	17	14	4	48	2
1.07. – 8.07.	150	15	26	10	52	25
8.07. – 15.07.	211	18	37	14	17	7
15.07. – 21.07.	270	17	6	–	22	11
22.07. – 28.07.	301	14	5	–	16	4
29.07. – 4.08.	175	21	2	–	17	6
4.08. – 11.08.	157	7	8	–	9	8
Suma	1893	123	140	30	460	95

Wg Raportu Referatu Sanitarnego Wydziału Zdrowia Zarządu Miejskiego z dnia 29 sierpnia 1945 r. (APG, Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski 1945-1950, 1165/761, s. 55): ch. – liczba wszystkich chorych, zg. – zgony

According to the Sanitary Department Report, the Health Department of the Municipal Board of 29 August 1945 (APG, Municipal Council and the Board of the National Municipal 1945-1950, 1165/761, p. 55): ch. – number of all patients, zg. – deaths

Punkty te dobrze spełniały swą rolę. Jednak wszystkie (utworzono punkt ósmy w czerwcu i dziewiąty w lipcu, a w późniejszym czasie także dziesiąty), od lipca zaczęły mieć problemy kadrowe. Najczęstszą przyczyną była przymusowa emigracja lekarzy niemieckich i brak kandydatów Polaków. Sytuacja ta spowodowała, że na czele niektórych punktów epidemiologicznych stał jedynie kontroler sanitarny. Stan poprawił się we wrześniu i październiku 1945 roku. Od tej pory w każdym takim punkcie sanitarno-epidemiologicznym znajdował się już lekarz Polak¹³.

¹³ APG, *Miejska* .... 1165/761, s. 27,54. we wrześniu i październiku w sprawozdaniu sanitarnym wymienia się 9 lekarzy Polaków, 4 lekarzy Niemców, 17 kontrolerów sanitarnych, 15 siostr pielęgniarek Polek i 22 pielęgniarki Niemki. Cały zespół ludzi pracował w 10 punktach na terenie miasta.

Tabela III. Dane z prac punktów epidemiologiczno-sanitarnych z okresu IV-VIII 1945 r.

Table III. Information from the work of sanitary-epidemiological unit of the period April-August 1945

Miesiąc Month	Liczba miejsc skontrolowanych The number of inspected places	Liczba przy- padków chorób zakaźnych The number of cases of communi- cable diseases	Liczba pogrze- banych zwłok ludzkich The number of buried human corpses	Liczba usu- niętych zwłok zwierząt The number of deleted animal carcasses
maj	4549	487	3518	2298
czerwiec	4564	1008	374	220
lipiec	4921	861	489	146
do 11 sierpnia	1544	250	240	35
Razem	15578	2606	4621	2699

Wg APG, Miejska...,1165/761, s. 54 / APG, City Council.....,1165/761, p. 54

Podobną funkcję pełniły wojewódzkie punkty dezynfekcyjne, zajmujące się również kontrolą sanitarną miasta, w szczególności mieszkań osób hospitalizowanych z powodu podejrzenia choroby zakaźnej, czy też brudnych i zanieczyszczonych siedzib ludzkich.

Od dnia 12 czerwca 1945 roku punkty szczepień rozpoczęły szczepienia przeciwko durowi brzuszemu. Przez pierwszy miesiąc udało się zaszczepić ok. 50 tys. ludzi¹⁴. Do końca września 1945 r. zaszczepiono ok. 93 tys. mieszkańców Gdańska¹⁵. W tym też miesiącu planowano zająć się szczepieniami na dur plamisty, niestety szczepionek wystarczyło jedynie dla personelu medycznego.

Niezależnie od władz miejskich, sytuację epidemiologiczną nadzorował także Wydział Zdrowia przy Urzędzie Wojewódzkim, od 1 kwietnia 1945 r., jak podają dokumenty, jeszcze jako biuro Pełnomocnika Ministerstwa Pracy, Opieki Społecznej i Zdrowia i Nadzwyczajnego Komisariatu do Walki z Epidemiami na terenie województwa gdańskiego, a od 23 kwietnia 1945 roku, już jako Wydział Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego¹⁶. W pierwszym miesiącu powołano osoby na stanowiska: lekarza powiatowego w mieście Gdańsk (od maja był nim dr Marian Czerwiński) oraz lekarza miejskiego (w tym czasie został nim dr Antoni Jamiński)¹⁷. Oprócz spraw związanych z samym Gdańskiem, wydział ten obejmował nadzorem cały obszar województwa zajmując się m.in. uruchamianiem szpitali oraz aptek. W maju zanotowano w województwie spadek ilości zachorowań na choroby zakaźne, natomiast narastała ilość wykrytych chorób wenerycznych¹⁸.

¹⁴ APG, *Urząd...*, 1164/557, s. 7.¹⁵ APG, *Miejska...*, 1165/761, s. 40 (dokładne dane to 92.497 osób zaszczepionych w tym czasie).¹⁶ APG, *Urząd...*, 1164/1045, s. 25, 35.¹⁷ APG, *Urząd...* 1164/1045, s. 25,33.¹⁸ APG, *Urząd...*, 1164/1045, s. 34 (w sprawozdaniu z działalności Wydziału Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego za maj 1945 r. wspomniano o wzroście zachorowań na choroby weneryczne i zwrócono uwagę na problem braku odpowiednich leków, brak w sprawozdaniu konkretnych danych o ilości chorych).

Tabela IV. Wykaz zachorowań i zgonów na choroby zakaźne w Gdańsku VII-XII 1945 r.

Table IV. The list of illnesses and deaths from infectious diseases in Gdansk VII-XII 1945

Miesiąc Month	Dur brzuszny/ Typhoid		Dur plamisty Typhus		Czerwonka Dysentery		Płonica Scarlet fever		Błonica Diphtheria	
	ch.	zg.	ch.	zg.	ch.	zg.	ch.	zg.	ch.	zg.
29 VII - 4 VIII	174	21	2	–	17	6	–	–	3	–
VIII	29	1	*	*	3	–	1	–	–	–
IX	304	45	12	1	8	13	2	–	10	1
X	191	20	*	*	8	3	4	–	8	1
XI	120	21	*	*	7	–	5	–	5	–
XII	89	7	3	–	1	1	2	–	15	1
Razem Total score	907	115	17	1	44	23	14	–	41	3

Wg danych Wydziału Zdrowia Zarządu Miejskiego (APG, Miejska...,1165/764, s. 3-10); ch. – liczba wszystkich chorych, zg. – zgony, * – w danych miesiącach nie uwzględniono w raporcie duru plamistego

As submitted by the Municipal Board of the Health Department (APG, City Council...,1165/764, p. 3-10); ch. – number of all patients, zg. – deaths, * – these months are not included in the report of typhus fever

Tabela V. Dane liczby zgonów Wydziału Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego z uwzględnieniem miasta Gdańska, Gdyni i Sopotu w maju i czerwcu 1945 r.

Table V. Information the number of deaths Department of Health Regional Office of the City of Gdansk, Gdynia and Sopot in May and June 1945

Miejscowość Place	Miesiąc Month	Dur brzuszny Typhoid	Dur plamisty Typhus	Czerwonka Dysentery
Gdańsk	Maj / May	131	55	248
	Czerwiec / June	588	56	266
Gdynia	Maj / May	39	31	8
	Czerwiec / June	36	24	1
Sopot	Maj / May	10	4	3
	Czerwiec / June	17	3	–

(APG, Urząd...,1164/1045, s. 45) / (APG, Office...,1164/1045, p. 45)

Tabela VI. Przykładowe sprawozdanie epidemiologiczne Oddziału Zakaźnego Akademii Lekarskiej w Gdańsku za 19 i 20 grudnia 1945 r. W okresie sprawozdawczym nie zanotowano zgonów pacjentów

Table VI. Sample report, Epidemiological Department of Infectious Diseases Medical University of Gdansk for 19 and 20 December 1945 During the reporting period there were no patient deaths

Jednostka chorobowa Disease entity	Narodowość pacjenta Nationality of the patient	Stan na dzień 19.12.45 r. Situation at 19.12.45 y.	Wypisano Discharged	Przybyło Came	Pozostało Remaining patients
Dur plamisty Typhus	Polacy	1	–	–	1
	Sojusznicy	–	–	–	–
	Niemcy	–	–	–	–
Dur brzuszny Typhoid	Polacy	51	1	3	53
	Sojusznicy	4	–	–	4
	Niemcy	28	1	–	27
Błonica Diphtheria	Polacy	16	–	–	16
	Sojusznicy	–	–	–	–
	Niemcy	4	–	–	4
Jednostka chorobowa Disease entity	Narodowość pacjenta Nationality of the patient	Stan na dzień 20.12.45 r. Situation at 20.12.45 y.	Wypisano Discharged	Przybyło Came	Pozostało Remaining patients
Dur plamisty Typhus	Polacy	1	–	–	1
	Sojusznicy	–	–	–	–
	Niemcy	–	–	–	–
Dur brzuszny Typhoid	Polacy	53	5	3	51
	Sojusznicy	4	–	–	4
	Niemcy	27	–	–	27
Błonica Diphtheria	Polacy	16	–	–	16
	Sojusznicy	–	–	–	–
	Niemcy	4	–	–	4

(APG, Miejska...,1165/763, s. 16)

(APG, City council...,1165/763, p. 16): Polacy – Poles, Sojusznicy – Allies, Niemcy – Germany

Przez cały omawiany okres wszystkie raporty dotyczące sytuacji epidemiologicznej w Gdańsku czy w województwie i powiecie gdańskim wskazują przede wszystkim na zły stan sanitarno-wodociągowy w mieście, brak wody pitnej, brak żywności, brak leków, zbyt małą liczbą ośrodków zdrowia, opieszałość akcji porządkowych w mieście, problem nieprawidłowego chowania zwłok ludzkich, zwierzęcych oraz usuwania padliny. Nie bez znaczenia miał

niekontrolowany napływ ludności polskiej. Zbyt duże skupienie ludności na małym terenie powodowało kolejne punkty zapalne epidemii na mapie Gdańska.

Trudną do rozwiązania kwestią był problem precyzyjnej oceny zagrożenia epidemiologicznego w mieście i województwie. Mimo to, jak na ówczesne warunki, podjęto wiele starań celem oszacowania zjawiska. Sporządzano raporty z liczby zachorowań w Gdańsku i w całym województwie. Własne sprawozdania posiadały zarówno Wydział Zdrowia przy Zarządzie Miejskim (tab. IV)¹⁹ jak i Wydział Zdrowia przy Urzędzie Wojewódzkim (tab. V)²⁰. Dane zachowane niejednokrotnie są fragmentaryczne, uzmysławiają jednak skalę zjawiska w poszczególnych miesiącach roku 1945.

Szpitala sporządzały również szczegółowe statystyki chorób zakaźnych w ich jednostce, które następnie kierowane były do lekarza miejskiego w Gdańsku. Przykładowe dane pochodzą z Akademii Lekarskiej z końca roku 1945 (tab. VI)²¹.

Sytuacja epidemiologiczna w Gdańsku od wiosny 1945 roku zmieniała się kilkakrotnie, w zależności od spadku lub nasilenia epidemii chorób zakaźnych.

W czerwcu wzrosła migracja w całym województwie. Ludność niemiecka zmuszona została do emigracji, zaś przybywający polscy repatrianci ze wschodu, zaczęli osiedlać się na terenie województwa gdańskiego. Napływający ludzie przynosili ze sobą różne choroby, na skutek podróży w trudnych warunkach, a zwłaszcza braku higieny. Powodowało to kolejne fale epidemii.

Od lipca 1945 znacząco zmalała liczba chorych na dur płamisty. Utrzymała się natomiast ilość chorych na dur brzuszny. Pod koniec 1945 r. sytuacja normowała się, zapewne spowodowane było akcją szczepień, która objęła znaczną liczbę mieszkańców miasta, naprawą kanalizacji, coraz lepszym dostępem do czystej wody, budową toalet publicznych, akcjami dezynfekcji pomieszczeń (np. we Wrzeszczu, z którego zachowały się raporty dezynfekcji poszczególnych ulic, mieszkań), coraz bardziej regularną wywózką śmieci oraz zmniejszeniem ruchów migracyjnych. Wprowadzono również większe kontrole ulicznego handlu żywnością, odzieżą oraz wszelkimi produktami mogącymi powodować i nasilać epidemie chorób zakaźnych.

Przedstawione dane statystyczne są fragmentaryczne, pozwalają jednak oszacować poziom zachorowań i przebieg epidemii w Gdańsku. Nie wszystkie źródła zostały odnalezione, dlatego niniejszy artykuł ma jedynie charakter doniesienia wstępnego. M.in. nie jest jasne na ile wykorzystane z prezentowanej pracy raporty zawierają informacje z gdańskich więzień. Wiadomo, iż właśnie w więzieniach odnotowano bardzo wiele przypadków zachorowań i zgonów na choroby zakaźne. Z faktem tym związana została fundacja w 2003 r. pomnika, upamiętniającego zmarłych z powodu epidemii gdańskich więźniów. Celem pełnej oceny zjawiska niezbędne są dalsze, zakrojone na szerszą skalę badania archiwalne²².

¹⁹ APG, *Urzęd...*, 1164/1045, s. 45.

²⁰ APG, *Miejska...*, 1165/764, s. 3-10.

²¹ APG, *Miejska...*, 1165/763, s. 16-17.

²² Pomnik powstał z inicjatywy Związku Mniejszości Niemieckiej w Gdańsku. Znajduje się na nim napis w dwóch językach (polskim i niemieckim): „W tym miejscu pochowanych jest około 1100 więźniów, głównie Niemców, Polaków oraz innych narodowości, zmarłych od kwietnia 1945 do kwietnia 1946 na tyfus w więzieniu przy ulicy Kurkowej. Dla ich upamiętnienia oraz tysięcy bezimiennych ofiar epidemii w Gdańsku. Pomnik ten ufundowali: Miasto Gdańsk, Związek Mniejszości Niemieckiej.

PIŚMIENNICTWO

1. Archiwum Państwowe w Gdańsku, Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Gdańsku 1945-1950 (sygn. 1165). – 2. Archiwum Państwowe w Gdańsku, Urząd Wojewódzki Gdański 1945-1950 (sygn. 1164). – 3. Strąbski St. (red.): Gdańsk po wyzwoleniu: rok pracy i osiągnięć. Gdańsk: Wydawnictwo Urzędu Informacji i Propagandy Województwa Gdańskiego 1946. – 4. Stryczyński M.: Gdańsk w latach 1945-1948. Odbudowa organizmu miejskiego. Zakład Nar. im. Ossolińskich. Wrocław 1981. – 5. Wiszniewski L.: Ziemia gdańska 1945-1960. [Gdańsk:] Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodowej 1961.

N. Zabadała

SANITARY EPIDEMIOLOGICAL SITUATION IN GDANSK 1945. PREFACE

Summary

The article presents the sanitary-epidemiological state in Gdansk from 30 March to 31 December 1945. The destruction of war and population movements caused the occurrence of several diseases, of which typhoid fever, typhus and dysentery took the size of the epidemic. The information presented allow to roughly estimate the scale of the problem and assess the effectiveness of the action taken against the epidemic.

Adres: mgr Natalia Zabadała

Zakład Historii i Filozofii Nauk Medycznych GUMed

ul. Tuwima 15, 80-210 Gdańsk

e-mail: nzabadala@gumed.edu.pl